

Ajda ŠEME
Richard SENDI
Maša FILIPOVIČ HRAST
Miriam HURTADO MONARRES
Boštjan KERBLER

Prilagojenost javnega prostora v velikih večstanovanjskih soseskah za potrebe starejših stanovalcev

Po drugi svetovni vojni so bila mesta in industrijska središča zaradi množičnega priseljevanja prebivalstva deležna hitre rasti. Pomanjkanje stanovanj je država takrat reševala z gradnjo velikih večstanovanjskih sosesk. Urbanistični načrti so predvidevali, da bodo njih živeli mlajši in zdravi ljudje, zato je bil njihovim potrebam prilagojen tudi javni prostor teh sosesk. Ker je za Slovenijo značilna nizka stanovanjska mobilnost in ker so imeli stanovalci po osamosvojitvi možnost, da so lahko svoja najemna stanovanja odkupili, bivajo v velikih večstanovanjskih soseskah večinoma še vedno prvotni stanovalci (prvi naseljenci), ki pa so se v tem času postarali. V članku zato izhajamo iz vprašanja, ali je javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk pri-

lagoben potrebam starejših stanovalcev. Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, smo izvedli raziskavo, v okviru katere smo ugotavljali zadovoljstvo, navade, zaznave in stališča starejših stanovalcev do javnih prostorov v njihovih večstanovanjskih soseskah. V članku so predstavljeni glavni rezultati raziskave, na podlagi katerih v zaključku predlagamo smernice in priporočila za prilagoditev javnih prostorov v velikih večstanovanjskih soseskah za potrebe starejših stanovalcev.

Ključne besede: velike večstanovanjske soseske, javni prostor, kakovost bivanja, starejši ljudje, prenova, smernice

1 Uvod

Primerjava sestave evropskega prebivalstva po posameznih državah in demografske projekcije za leto 2100 kažejo, da se število oseb, starih 65 let in več, v vseh državah članicah Evropske unije povečuje kljub splošnemu upadanju števila prebivalcev. Če so leta 2022 osebe, stare 65 let in več, predstavljale 21,1 odstotka celotnega prebivalstva Evropske unije, naj bi se do leta 2100 ta delež zvišal na 31,3 odstotka. Poleg tega projekcije za isto obdobje napovedujejo tudi povečanje deleža prebivalcev, starih 80 let in več, in sicer za 8,5 odstotne točke (Evropska komisija, 2022). Hkrati s tem se zadnjih nekaj desetletij povečuje tudi število starejših, ki živijo v mestih, kar je posledica hitre industrializacije in množične selitve ljudi s podeželja v mesta po drugi svetovni vojni (Svetovna zdravstvena organizacija, 2018).

Tako kot za številna evropska mesta je tudi za Slovenijo značilno, da so po drugi svetovni vojni in do poznih osemdesetih let

prejšnjega stoletja stanovanjsko problematiko reševali z gradnjo velikih večstanovanjskih sosesk. Stanovanjske stavbe, zgrajene v tem času, predstavljajo 51,8 odstotka celotnega stanovanjskega fonda v Sloveniji (Geodetska uprava Republike Slovenije, 2023). Ker je bil cilj gradnje ustvariti kakovostna in samozadostna stanovanjska okolja, so velike večstanovanjske soseske umeščali na prostrane zelene obmestne površine. Oblikovali so jih kot zaključene celote in posamezne stavbe med seboj povezovali z različnimi tipi javnih prostorov. Predvsem so v njih umeščali veliko zelenja in družbeno infrastrukturo, kot so vrtci, šole in trgovine, promet pa speljali le do obrobja sosesk, s čimer so njihov prostor prilagodili pešču (Dimitrovska Andrews idr., 1999; Malešič, 2014; Monclús in Díez Medina, 2016; Krstić, 2018; Tuvikene, 2019). Javni prostor je imel pomembno vlogo pri oblikovanju velikih večstanovanjskih sosesk, saj je njegovo vključevanje v sosesko pomenilo bolj zdravo okolje za delavce, ki so tam živeli, večjo estetsko vrednost soseske in predvsem

Slika 1: Nekateri veliki večstanovanjski soseski v Sloveniji – (a) Ruski car v Ljubljani, (b) Planina III v Kranju, (c) S-31 v Mariboru in (č) Gorica v Velenju (foto: Ajda Šeme in Boštjan Kerbler)

prostor, ki je spodbujal družbene stike med stanovalci (Power, 1997; Engel, 2006; Hirt in Kovachev, 2006; Al-hagla, 2008; Hirt, 2014; Mantey in Kępkowicz, 2018; Tuvikene idr., 2020).

Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 in prehodom v tržno gospodarstvo se je država odrekla vlogi glavnega investitorja stanovanjske gradnje in najemnikom omogočila odkup državnih stanovanj. Tako so ti postali lastniki stanovanjskih nepremičnin. Ker pa je za Slovenijo značilna nizka stanovanjska mobilnost, so stanovalci ostali v svojih stanovanjih in se sčasoma postarali (glej Mandič, 2015; Sendi, 2017). S starostjo pa so se njihove potrebe spremenile. Ker ljudje v starosti postanejo ranljivejši, se hitreje srečajo z različnimi ovirami, tudi v javnem prostoru svojega domačega bivalnega okolja. Ovire lahko preprečujejo njihovo aktivno vključevanje v družbo in lokalno okolje, kar lahko vodi do družbene izključenosti. To je še posebej zaskrbljujoče, ker je v okviru institucionalnega varstva v Sloveniji prostora samo za pet odstotkov starejših od 65 let (Nagode idr., 2014, 2018). Hkrati si starejši želijo ostati v svojih domovih in ohranjati samostojnost kar najdalj časa (glej

na primer Baker in Prince, 1991; Gurney, 1997; Gitlin, 2003; De Jong idr., 2012). Samostojno življenje pozitivno vpliva na kakovost življenja, izboljšanje zdravja, življenjsko zadovoljstvo, samopodoba in s tem prispeva h kasnejši institucionalizaciji starejših (Maisel idr., 2008).

V okviru samostojnega bivanja v domačem okolju ima v mestih, še posebej v velikih večstanovanjskih soseskah, pomembno vlogo javni prostor. Za starejše stanovalce teh sosesk pomeni namreč veliko več kot le povezovalni prostor med posameznimi lokacijami, saj v njem izvedejo večino dnevnih fizičnih dejavnosti in družbenih stikov, ki pomembno vplivajo na njihovo telesno in mentalno zdravje (Altuğ Turan in Malkoç True, 2023). Zato je pomembno, da so javni prostori v večstanovanjskih soseskah prilagojeni potrebam starejših, s čimer jim je omogočeno dostojno in predvsem kakovostno življenje, bivanje in aktivno vključevanje v lokalno skupnost. Kljub pozitivnim vplivom javnega prostora na počutje ljudi se temu prostoru v velikih večstanovanjskih soseskah posveča manj pozornosti kot javnim prostorom na ravni mesta. Poleg

tega velike večstanovanjske soseske in javni prostori v njih večinoma niso bili deležni celostnih prenov in prilagoditev spremenjenim potrebam njihovih stanovalcev. Kot namreč kažejo različne raziskave (glej Atkinson, 2003; Madanipour, 2004; Carmona idr., 2005), javni prostori velikih večstanovanjskih sosesk pogosto fizično niso dostopni. V njih se pojavljajo težave s parkiranjem, slabo so vzdrževani, pojavljajo se konflikti med različnimi starostnimi in kulturno-socialnimi skupinami ipd. Navedene težave kažejo na potrebo po celostnih prenovah velikih večstanovanjskih sosesk, v okviru katerih bi bilo zaradi hitrega staranja prebivalstva še posebej treba upoštevati potrebe starejših stanovalcev.

Da bi lahko ustrezno prenovili javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk in omogočili kakovostno življenje starejših stanovalcev v njih, je najprej treba javni prostor teh sosesk natančno proučiti. To smo opravili v okviru raziskovalnega projekta *Javni prostor za potrebe starejših v velikih večstanovanjskih soseskah v Sloveniji*, spoznanja katerega bomo predstavili v tem članku. V njem izhajamo iz vprašanja, ali je javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk prilagojen potrebam starejših stanovalcev.

2 Metode

V raziskavi je bilo kot velika večstanovanjska soseska opredeljeno večstanovanjsko naselje z najmanj 1.000 stanovanjskimi enotami (Dimitrovska Andrews idr., 1999). S pomočjo Registra nepremičnin smo v Sloveniji določili devetindvajset takih sosesk in jih vključili v raziskavo. Med starejšimi stanovalci (starejšimi od 60 let) teh sosesk smo izvedli pisno in spletno anketiranje. V ta namen smo na podlagi teoretičnih spoznanj oblikovali vprašalnik, ki je bil enak za oba načina anketiranja. Da bi lahko odgovorili na raziskovalno vprašanje, smo na podlagi vprašalnika kakovost javnega prostora v velikih večstanovanjskih soseskah z vidika potreb starejših stanovalcev merili s petstopenjsko Likertovo lestvico, pri čemer je ena pomenila najnižjo oceno, pet pa najvišjo. Zanimalo nas je, kako so starejši stanovalci zadovoljni z javnim prostorom v svojih soseskah, kako ga dojemajo, kakšne navade so razvili v njem, kakšna so njihova stališča do javnega prostora glede zadovoljevanja vsakdanjih potreb in kako so nanj navezani. Pisno anketiranje je potekalo med decembrom 2021 in decembrom 2022, spletno pa novembra 2022. Po končanem anketiranju smo v okviru analize podatke obeh anketiranj združili. Končni raziskovalni vzorec je vključeval 304 anketirance, ki so bili v povprečju stari 73,4 leta. Več kot 70 odstotkov jih je v svojih velikih stanovanjskih soseskah živelo več kot 30 let. V skoraj polovici primerov so anketirani navajali, da je bilo njihovo zdravje zadovoljivo, kar polovica pa se je soočala z različnimi oblikami oviranosti, najpogosteje s težavami, povezanimi z gibanjem.

Večina anketirancev je odgovorila, da živijo v nadstropjih (86,1 odstotka), skoraj polovica pa v stanovanjskih stavbah nima vgrajenih dvigal.

Poleg kvantitativne raziskovalne metode smo kakovost javnih prostorov v velikih večstanovanjskih soseskah z vidika potreb starejših stanovalcev proučevali tudi s kvalitativno metodo, in sicer z izvedbo fokusnih skupin. Te smo organizirali ob pomoči različnih lokalnih skupnosti in organizacij v različnih slovenskih mestih, v katerih so velike večstanovanjske soseske, in sicer v Ljubljani (v večstanovanjskih naseljih Fužine in Ruski car), Kranju (v soseski Planina I, II in III), Velenju v soseski Gorica, na Ravnah na Koroškem v soseski Javornik ter v Mariboru v soseskah Greenwich, S-31, S-23 in Jugomont. Izvedba fokusnih skupin je potekala od februarja do decembra 2022.

3 Rezultati

Rezultati prikazujejo štiri različne vidike javnega prostora v večstanovanjskih soseskah, ki so pomembni za kakovostno bivanje starejših, in sicer 1. zadovoljstvo starejših stanovalcev z različnimi lastnostmi sosesk, 2. dejavnosti, ki jih izvajajo v javnem prostoru sosesk, 3. navade in odnose, ki jih imajo z drugimi stanovalci, in 4. navezanost na sosesko.

3.1 Zadovoljstvo s sosesko

Rezultati so pokazali, da so starejši stanovalci zelo zadovoljni s posameznimi deli soseske in njenimi lastnostmi. Pri dvaindvajsetih kategorijah (od skupno triintridesetih) je več kot 60 odstotkov anketirancev izrazilo zadovoljstvo z opisanimi deli ali lastnostmi soseske (preglednica 1). Največ jih je zadovoljnih s trgovinami z živili, lekarnami in javnim prevozom v svojih soseskah. Visoko stopnjo zadovoljstva so potrdili tudi udeleženci fokusnih skupin:

Jaz bi še dodala, sem prej pozabila povedati, lekarno imamo blizu, pošto imamo blizu. Ne, dokler jo ne zaprejo, tako kot so jo v okoliških vaseh. Ena trgovina je sredi naselja. Potem je drug Špar tut blizu in je fajn, da je to dostopno tut tistim starejšim, ki nimajo prevoznih sredstev, da bi prišli lahko do živil, ane, to bi še dodala samo. (Oseba P1-3_2, ženska, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

Udeleženci fokusnih skupin so potrdili tudi zadovoljstvo z javnim prevozom in navedli različne dobre prakse v soseskah in tudi v širših mestnih območjih. V okviru fokusne skupne v Kranju je bil poudarjen vseslovenski prostovoljni projekt z avda Zlata mreža za mobilnost starejših, imenovan Prostofer. V njem so povezane starejše osebe, ki potrebujejo prevoz, in aktivni starejši vozniki, ki jim pri tem pomagajo:

Slika 2: Trgovina z živili v soseski Jugomont v Mariboru (foto: Boštjan Kerbler)

Mel bi pa pripombo, in sicer, mi mam tu v Kranju organiziranega Prostošofera, to je naša Sonja pa tam Zvonko, to sta dva šoferja, ki to vozita. Muči pa me tota Kramvaj al kaj je, uni ta mali avtobus. (Oseba P1-3_6, moški, 69 let, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

Na fokusnih skupinah so starejši kot dobre prakse navajali še brezplačne avtobusne prevoze znotraj mestnih središč in javno izposajo koles. Glavni vir nezadovoljstva med starejšimi stanovalci so parkirišča, in sicer v vseh proučevanih soseskah. Parkirišč primanjkuje, hkrati pa anketiranci opozarjajo na nepravilno parkiranje in zasedenost javnih površin z avtomobili. Omenjene težave ponazarja mnenje udeleženca fokusne skupine v Kranju:

/.../ [P]arkira se pa po, kaj jaz vem, bi rekel, po zelenicah oziroma po teh intervencijskih poteh, potem moraš pa stalno klicati redarsko, ane, potem pa pridejo ali pa ne pridejo, kukor je, drugače pa je to, kaj jaz vem, kultura v človeku je taka, da bi najraje zapeljal v dnevno sobo, ne, al pa bi avto zložil pa ga dal v žep. (Oseba P2_3, moški, 72 let, soseska Planina II, Kranj)

Poleg parkirišč so starejši stanovalci izrazili tudi nezadovoljstvo z dostopnostjo kulturnih storitev v soseskah in informiranostjo o dogajanju v njih:

Jest osebno več nism niti seznanjena žal ker ne hodim tako Velenje, prej sem vse vedla kaj se dogaja, za vse. Zej pa ne vem niti v krajevni skupnosti, če bi blo tko kot si Breda rekla, da bi tu se dobili, potem bi js zvedla. (Oseba GO_2a, ženska, 70 let, soseska Gorica, Velenje).

Glede opremljenosti javnih prostorov v soseski so anketiranci najpogosteje izrazili nezadovoljstvo z rekreacijskimi napravami in klopmi. Na več fokusnih skupinah so opozorili na različne težave, povezane s klopmi, na primer da so prenzike, iz neustreznih materialov, nimajo naslonjal, so poškodovane, predvsem pa v vseh soseskah opozarjajo, da jih je premalo:

Klopce so definitivno, za tiste ki se težko usedajo, prenzike. Jest sm na to opozarjala že na mestu, na Titovem trgu da bi bilo potrebno ljudem, ki imajo težave za usest se in za ustati, da bi prou posebej malce prilagodil in uredil to. (Oseba GO_8, ženska, 61 let, soseska Gorica, Velenje)

Pogrešam pa klopce, pogrešam klopce v naselju. Recimo v našem naselju, ne. Ni klopi, da bi se človek lahko vsedu recimo, da bi se lahko mal podružju, da bi lahko malo poklepetavl zunaj s svojimi sokrajani oziroma ljudmi, ki živijo tam. (Oseba S-31_2, ženska, 65 let, soseska S-31, Maribor)

Starejši stanovalci prav tako niso pretirano zadovoljni z možnostjo vključevanja v odločitve glede soseske. Nekateri udeleženci fokusnih skupin so bili glede tega precej kritični:

Slika 3: Oglasna deska z informacijami v soseski Javornik na Ravnah na Koroškem (foto: Nataša Balant)

Ne more nekdo na občini nekaj narediti, če ne ve kakšna je potreba. Ne more men mlad človek rečt kako potrebo mam kot starejši občan. Lahko to povemo samo mi, ki smo starejši in to lahko gre pa tako kot ste rekla preko društva upokojencev, preko skupnosti v kateri živim. Ker jest vedno pravim ne morem bit sam men dobro pa vsem ostalim slabo, na moj račun. Moremo se prilagajat, če živimo v skupnosti, tako da imamo približno vsi. Vseh ne moreš zadovoljit, večino pa lahko. Jest mislem da gre od spodej navzgor. Iz skupnosti do lokalne skupnosti, ki ima denar, naš denar. Tega se moremo zavedati, to je naš dnar, s katerimi potem zadovoljujejo tudi naše potrebe. (Oseba GO_8, ženska, 61 let, soseska Gorica, Velenje)

Starejši stanovalci torej želijo aktivno prispevati k skupnemu dobremu v soseskah, vendar morajo dobiti priložnost za to:

Mi [starejši, op. av.], ki imamo malo več časa pa volje, pač nekako se trudimo za to sosesko, ampak morala bi nam veliko bolj pomagati občina, veliko bolj sodelovati krajevna skupnost, občina, komunala, nas spraševati za mnenje, tako kot je to, zato sem jaz vesela tega vašega projekta, da malo mi povemo kaj, kako vidimo to stvar, tako ja. (Oseba P2_1, ženska, 63 let, soseska Planina II, Kranj)

3.2 Izvajanje dejavnosti v soseski

Rezultati raziskave so razkrili, da preživijo starejši stanovalci v topli polovici leta v povprečju približno pet ur na dan v javnem prostoru večstanovanjskih sosesk, medtem ko se ta čas v hladnejši polovici leta zmanjša za dve uri. Pri tem se je izkazalo, da je sprehajanje njihova najbolj priljubljena dejavnost, saj jo približno tretjina anketirancev izvaja vsaj enkrat tedensko, še večji pa je delež tistih, ki se sprehajajo skoraj vsak dan (preglednica 2). Spodbudna je ugotovitev, da se več kot dve tretjini starejših stanovalcev kljub zaznamim oviram v javnem prostoru sosesk odloča za ohranjanje aktivnega načina življenja s tedenskimi ali vsakodnevnimi sprehodi. To spoznanje je podkrepila tudi udeleženka fokusne skupine z ljubljanskih Fužin, ki je vse stanovalce soseske predstavila kot izrazito aktivne:

Ja, Fužinci so zelo radi zuni. Tko, k greš kr vidiš, ljudje so zelo veliko zuni, se sprehajajo, uporabljajo od šahiranja, balinanja, sprehajanja /.../ (Oseba F_8, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

Starejšim je za sprehajanje pomembna tudi bližina gozda in zelenih površin. Udeleženka fokusne skupine iz soseske S-31 v Mariboru pravi:

Preglednica 1: Zadovoljstvo starejših stanovalcev s posameznimi deli in lastnostmi soseske (v odstotnih deležih)

Deli in lastnosti sosesk	Sploh nisem zadovoljen	Nisem zadovoljen	Niti – niti	Zadovoljen	Zelo zadovoljen
Splošne lastnosti soseske					
urejenost soseske za bivanje v starosti	3,6	10,4	21,6	48,6	15,8
osvetljenost ulic	0,4	2,5	16,9	59,0	21,2
varnost	0,7	4,6	18,9	57,1	18,6
mirnost	2,5	5,8	21,9	52,5	17,3
čistost	2,9	10,2	24,8	51,1	10,9
zelene površine	2,6	3,7	13,9	46,5	33,3
druge zunanje površine (trg, ploščad itd.)	1,2	12,7	29,9	41,4	14,8
označenost stavb in storitev	1,1	4,0	20,2	55,9	18,8
Urejenost prometa v soseski					
gostota prometa	9,8	19,6	27,3	36,7	6,5
parkirna ureditev	20,2	25,3	22,4	25,3	6,9
prehodi za pešce	2,2	3,3	21,1	57,1	16,4
Urejenost poti v soseski					
sprehajalne poti	2,2	7,0	15	49,1	26,7
pločniki	2,2	6,1	14,7	57,9	19,1
stopnice in robniki	4,0	8,1	23,2	48,2	16,5
klančine	3,4	6,8	27,3	46,2	16,3
Dostopnost storitev v soseski					
javni promet	1,5	3,3	9,3	45,4	40,4
lekarna	2,3	2,7	5,0	39,1	51,0
banka	6,9	6,5	15,4	34,8	36,4
pošta	4,0	6,8	12	44,4	32,8
trgovina z živili	1,4	1,8	6,1	45,0	45,7
specializirane trgovine s prehranskimi izdelki (npr. mesnica, sadje in zelenjava)	3,9	8,9	20,2	44,6	22,5
druge specializirane trgovine (npr. trgovina z oblačili)	5,7	17,1	32,5	32,1	12,6
zdravstveni dom	9,0	15,3	14,0	36,9	24,8
gostinske storitve (npr. gostilna, bar)	3,1	8,4	24,9	43,7	19,9
storitev osebne nege (npr. frizer)	0,7	4,1	15,7	57,7	21,7
kulturne storitve	7,2	20,4	40,7	23,1	8,6
prostočasne dejavnosti (npr. telovadba, izobraževanje)	3,5	11,8	27,2	43,3	14,2
oskrba na domu	3,0	11,9	38,6	34,7	11,9
Opremljenost soseske					
klopi	5,2	16,1	17,6	46,8	14,2
naprave za rekreacijo	5,2	17,9	19,5	41,4	15,9
koši za smeti	5,5	12,0	25,2	44,9	12,4
informiranost v soseski					
informiranost o dogajanju v soseski	5,6	20,3	35,7	31,2	7,1
možnost vašega vključevanja v odločitve glede soseske	6,7	15,0	39,0	31,5	7,9

Opomba: Neodgovorjena vprašanja (manjkajoče vrednosti) in odgovori »ne vem« niso vključeni.

Preglednica 2: Pogostnost izvajanja dejavnosti v soseski (v odstotnih deležih)

Dejavnosti	Nikoli	Zelo redko (nekajkrat na leto)	Občasno (nekajkrat na mesec)	Pogosto (tedensko)	Zelo pogosto (skoraj vsakodnevno)
sprehajanje	4,7	7,2	19,0	30,1	39,1
kolesarjenje	44,9	11,4	16,2	15,4	12,1
druženje, pogovarjanje	8,7	14,5	37,3	25,7	13,8
posedanje na klopeh	22,6	35,2	24,8	12,2	5,2
sprehajanje psa ali druge domače živali	70,0	6,7	5,6	4,1	13,5
čuvanje vnukov na igriščih	53,5	14,9	15,2	9,3	7,1
nakupovanje	2,2	4,3	24,1	45	24,5

Opomba: Neodgovorjena vprašanja (manjkajoče vrednosti) in odgovori »ne vem« niso vključeni.

Mi imamo srečo na koncu koncev Pobrežanarji, jaz pravim nam Pobrežanarji, ne glede na to, kje smo, mamo Stražun in to nam je, mislim vsaj meni in verjetno veliko nam, dalo pljuča, da lahko gremo ven, da se lahko sprehodimo. (Oseba S-31_2, ženska, 65 let, soseska S-31, Maribor)

V Kranju stanovalci v soseski Planina II celo opažajo povečanje števila sprehajalcev:

Je pa ogromna [soseska, op. av.], ne, in je videti vse več starejših ljudi na sprehajalnih potkah. (Oseba P2_1, ženska, 63 let, soseska Planina II, Kranj)

V nasprotju s sprehajanjem je kolesarjenje dejavnost, ki je skoraj nikoli ne izvaja kar polovica anketirancev. To lahko pripišemo različnim dejavnikom, kot so slabo urejene kolesarske poti, skrb za varnost ali druge osebne izkušnje, ki vplivajo na odločitev, da se starejši tej dejavnosti raje izognejo. Težave s kolesarjenjem so starejši posebej poudarili tudi v okviru fokusnih skupin, predvsem v povezavi s slabo urejeno cestno infrastrukturo:

Ni, ni, ne izvozov, takih kot bi moralo biti, ne pripomočkov, da tako rečem, ogledal, ki bi delovali, ker pozimi to čisto zmrzne in to se nič ne vidi. To se pravi, da si nenehno v nekem življenjski ogroženosti absolutno, nenehno. Kot kolesarji, jaz sem kolesarka, zelo rada kolesarim, ampak počutim se absolutno ogroženo, celo na kolesarski stezi, ne. Mene je mesec dni nazaj avto zbil s kolesa, priletel je s parkirišča in me je pobral. (Oseba P2_1, ženska, 66 let, soseska Planina II, Kranj)

Glede druženja in pogovarjanja v javnem prostoru sosesk rezultati kažejo, da starejši stanovalci ti izvajajo različno pogosto. Medtem ko je nekaj več kot tretjina anketirancev poročala o občasnem druženju (nekajkrat na mesec), jih je manj kot

Slika 4: Sprehajanje starejših stanovalcev v javnem prostoru soseske Javornik na Ravnah na Koroškem (foto: Boštjan Kerbler)

tretjina odgovorila, da se v družabne dejavnosti vključujejo tedensko. Presenetljiv je tudi rezultat, ki kaže na zmanjšano medgeneracijsko povezovanje, saj je več kot polovica anketirancev odgovorila, da ne čuvajo svojih vnukov na igriščih svojih večstanovanjskih sosesk. Razlogi so lahko različni, poudarjamo pa pomislek glede varnosti, ki ga je izrazila udeleženka fokusne skupine v Kranju:

Jaz svoje vnukinje tut 10 minut, pravnukinje, ne upam pustiti na igrišču, da bi šla jaz v stanovanje, zanj sm hotla it neki iskt za pit, je rekla, babi si bom sama, sm že vidla, so igral fantje tam 10–12 let stari nogomet. In so cilal lih v njo, k je bla najmanjša tam na gunclci. So mislili, da je sama. Js sm pa tm pr kraj sedela, pač tko. Da ne upam, ane. Tisti, ki so starši, tisti, so pač, ga starši malo opomnijo, ampak tako varno se mi pa ne zdi, ampak, a ne, tukaj ne morem nič vplivat, tu so krivi starši. (Oseba P1-3_4, ženska, 74 let, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

Preglednica 3: Navade in medosebni odnosi starejših stanovalcev v velikih večstanovanjskih soseskah (v odstotnih deležih)

Navade in medosebni odnosi	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Niti – niti	Se strinjam	Se zelo strinjam
V zunanjem prostoru soseske ni nobenih ovir, ki bi oteževale dostop oziroma gibanje (npr. korita za rože na pešpoteh, nezakonita ograditev javnih prostorov ob pritličnih stanovanjih itd.).	6,9	13,4	25,6	43,7	10,5
Storitve, ki so na voljo v soseski, omogočajo samostojno življenje v starosti tudi v primeru slabšega zdravja ali slabše mobilnosti.	9,1	16,7	30,1	37,3	6,9
V soseski so na voljo organizirane oblike druženja in udejstvovanja (npr. v društvih, krožkih).	13,1	18,9	24	36,7	7,3
Stanovalci v soseski si pri različnih opravkih pomagamo med seboj (npr. prevozu, nakupovanju).	13,4	21,7	33,3	28,3	3,3
S stanovalci iz soseske se družim na prostem v soseski.	15,7	16,4	35,4	28,2	4,3
S stanovalci iz soseske se običajno družim ...					
... na klopeh.	26,6	20,5	24,3	24,3	4,2
... na rekreacijskih površinah.	30	14,0	23,2	26,8	6,0
... v bližnjem baru/gostilni.	37,2	20,2	22,9	17,4	2,4
... pred vhodom v blok.	16,9	14,9	25,3	35,6	7,3
... ob trgovini.	21,1	20,3	29,9	24,9	3,8
Čas zunaj v soseski običajno preživljam ...					
... sam.	15,2	12,5	28,5	29,7	14,1
... s stanovalci svojega bloka.	25,1	16,5	29,8	22,7	5,9
... s stanovalci drugih blokov v soseski.	28,6	15,5	34,5	17,5	4,0
... z drugimi prijatelji ali znanci, ki ne živijo v soseski.	21,6	13,6	25,0	30,7	9,1
... s sorodniki, ki živijo v isti soseski.	47,5	17,4	18,5	12,4	4,2
... s sorodniki, ki ne živijo v soseski.	29,2	15,7	21,7	26,6	6,7

Opomba: Neodgovorjena vprašanja (manjkajoče vrednosti) in odgovori »ne vem« niso vključeni.

Med dejavnostmi, ki jih starejši v svojih večstanovanjskih soseskah izvajajo zelo pogosto, je tudi nakupovanje, saj jih skoraj 70 odstotkov nakupuje tedensko ali skoraj vsakodnevno. Z intervjuji v okviru fokusnih skupin smo izvedeli tudi, da imajo starejši v dnevni centrih tudi možnost učenja spletnega nakupovanja, kar lahko še dodatno poveča njihovo samostojnost. Udeleženka fokusne skupine na Fužinah v Ljubljani je povedala:

/.../ [V] Centru aktivnosti Fužine poteka to izobraževanje spletno nakupovanje, itn. So tečaji in učenje. Kokr kdo se zanima za to. Jaz se recimo ne. Ampak vem, da je. Vem, da so tm vrata odprta, da se lahko tut grem naučit, če bo treba. Jaz sem še tiste stare šole, k rada v roko primem, pa probam. (Oseba F_8, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

3.3 Navade in medosebni odnosi

Glede navad in medosebnih odnosov rezultati v splošnem ponazarjajo večplastno naravo interakcij in izkušenj starejših stanovalcev v njihovih velikih večstanovanjskih soseskah (preglednica 3). Ugotovitve kažejo mešanico pozitivnih zaznav gle-

de dostopnosti soseske, razpoložljivosti podpornih storitev in različnih oblik družbenega udejstvovanja. Poleg tega moramo upoštevati, da je približno tretjina anketirancev izrazila nevtralno stališče do vsake predstavljene trditve, kar kaže njihovo neodločnost.

Precejšen delež anketirancev na javnih površinah v svojih stanovanjskih soseskah ne zaznava ovir. Starejši torej javne prostore dojemajo kot dostopne in prehodne, kar je ključno za njihovo mobilnost in sodelovanje. Opažajo tudi, da se stanje javnega prostora v soseskah izboljšuje, kot kaže primer iz soseske Planina v Kranju:

Torej, jaz lahko povem, da opažam, da se naša soseska čedalje bolj posodablja in da je lepša, bolj urejena. Zelo všeč mi je to, da je veliko dreves in da se še naprej drevesa pač sadijo. (Oseba P2_1, ženska, 66 let, soseska Planina II, Kranj)

Zamenjane so tudi luči, razsvetljava, se pravi, da je skoz bolj urejena, ne, ker smo imeli svetilke take, da če bi en mičken bl porinu, bi padl na koga, ne, in to se je začelo odvijati pred kratkim. (Oseba P2_2, ženska, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

Slika 5: Zanemarjena in slabo dostopna tržnica v soseski S-23 v Mariboru (foto: Ajda Šeme)

Kljub temu se petina anketiranih stanovalcev na javnih površinah sosesk sooča z ovirami, kar jih omejuje pri uporabi prostora in sodelovanju pri različnih dejavnostih. Starejši v različnih soseskah predvsem zaznavajo ovire, ki otežujejo gibanje. Pogosto se nanašajo na infrastrukturne pomanjkljivosti prostora, kot so stopnice, ob katerih ni klančine (z ustreznim naklonom), ter neravne in slabo vzdrževane površine, ki jim otežujejo uporabo pripomočkov za hojo:

Za invalide sigurno bi se dalo še kaj več naredit. Ker če gledamo vsepovsod kjer običajno tečejo poti, kjer ljudje po naravnem instinktu ubiramo, ponavrat ravn tam ni možnosti za nekoga, ki je gibalno oviran kar starejši dejansko smo. Al so na berglah al na voziščnih, morda že težje hodijo ane. In dejansko to bi blo potrebno nardit. (Oseba GO_8, ženska, 61 let, soseska Gorica, Velenje)

Podobno opozarja starejši gospod s Fužin, ki pravi, da pločniki niso povsod urejeni:

Pred leti smo imeli akcijo znižanja pločnikov za gibalno ovirane osebe. So nardil, ampak niso vseh znižal. Tko, da ma človek včasih problema, ker je na eni strani znižan in gre gor, na drugi strani pa ni. (Oseba F_5, moški, 73 let, soseska Fužine, Ljubljana)

V nekaterih soseskah sploh nimajo pločnikov niti ustrezne razsvetljave, kar zmanjšuje varnost starejših in drugih stanovalcev:

Nimamo pločnikov /.../ Kar se tiče razsvetljave, slučajno hodim bolj pozno spat. Tam pri eni stolpnici gledam že tri leta utripa luč. Ona, cestna svetilka, ne. (Oseba G_1, ženska, 69 let, soseska Greenwich Maribor)

Glede na to, da morajo biti javni prostori dostopni vsem, ne glede na zmanjšane gibalne ali senzorne zmožnosti posameznika, je treba to upoštevati pri določanju smernic za oblikovanje javnih prostorov večstanovanjskih sosesk, da bi se lahko zagotovila polna vključenost starejših stanovalcev v družbeno življenje v soseskah.

Visok je tudi odstotek starejših, ki se strinjajo, da storitve v njihovih soseskah podpirajo neodvisno življenje v starosti, tudi v primeru slabega zdravja ali zmanjšane mobilnosti. Glede storitev v soseski so zelo zadovoljni predvsem starejši stanovalci Fužin v Ljubljani:

Tko, da drgač se pa strinjam z vsemi, ki rečejo mi v Fužinah pa res vse mamo, razen nekih specializiranih trgovin. (Oseba F_3, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

Kljub vsemu se več kot petina anketirancev ne strinja, da je v njihovih soseskah dovolj storitev, ki podpirajo samostojno življenje starejših. To so potrdile tudi razprave v fokusnih skupinah, v okviru katerih so udeleženci pogosto omenjali pomanjkanje nekaterih osnovnih storitev v svojem okolju, ki bi jih potrebovali za večjo neodvisnost. Navajamo mnenje enega od njih iz soseske Gorica v Velenju:

Slika 6: Različne storitve v soseski Štepanjsko naselje v Ljubljani (foto: Boštjan Kerbler)

Mi nimamo ne pošte so vzeli, ne banke ni, lokalov, ki bi bli tu notr praktično ni. Ena mala trgovina. Mislim, vse je to blo, vse se je selilo izven mesta na tak način. /.../ Na infrastrukturi je pa potrebno še nekaj nardit. (Oseba GO_1, moški, 70 let, soseska Gorica, Velenje)

Tretjina anketirancev v svojih soseskah pogreša organizirane oblike druženja. Čeprav tudi sami pogosto navajajo težavo, da so potencialni uporabniki storitev pogosto pasivni, hkrati vsi opažajo tudi spremembe v družabnih navadah po epidemiji covid-19:

Tule mi v društvu vodimo društvo upokojencev Gorice. Potem vodimo krajevno skupnost tule notr. Sej ko organiziraš majo zastoj te ljudje niso navajeni več tega druženja, ker je to neko mrtvilo blo, ni več tega, nobenga druženja ni. So manjše skupine, sej mamo recimo v našem društvu 230 upokojencev Gorice je skupej ane, samo enih 30, 40 je zelo aktivnih ostalih 190 je pa to zelo pasivnih, ker je to način življenja na Gorci tak. (Oseba GO_1, moški, 70 let, soseska Gorica, Velenje)

Je pa največji problem druženje, ne. Včasih smo se družili, recimo iz našega bloka mejimo, blok meji na mlekarno, vmes je pa velika zelenica, smo imeli včasih klopi pa peskovnik pa recimo kostanje smo pekli, družli smo se, ne. Tega več ni, mislim več ali manj je vse usahnilo bi temu rekla, ne, tak da. (Oseba G_1, ženska, 69 let, soseska Greenwich, Maribor)

/.../ [A]mpak zgleda, da tale situacija, ki je zdele v Sloveniji in nasploh, zaradi korone in vsega, nekako vpliva tudi na ljudi, da so bolj postali zapečkarji, da ne rečem drugo kot to, ane. Težko spraviš nekoga ven, da bi se družil, da bi šel kam, da bi nekaj zase nardil, nekaj športnih aktivnosti al pa kako drugače.« (Oseba S-31_2, ženska, 65 let, soseska S-31, Maribor)

Starejši stanovalci pogrešajo predvsem organizirane vsebine v javnem prostoru svojih sosesk, kjer bi se lahko družili. Udeleženec fokusne skupine z Javornika na Ravnah na Koroškem je povedal:

Ja najbolj pomemben, res za tako druženje, mislim za prostor je pa program. Prostor že lahko naredijo, program. (Oseba J_2, moški, soseska Javornik, Ravne na Koroškem)

Drugače je na Fužinah v Ljubljani, kjer imajo kar nekaj organiziranih dejavnosti za starejše:

Za stran starejših ljudi tako, da imamo Dom starejši občanov v tej soseski in Center dnevnih aktivnosti Fužine, kjer je več kot 30 aktivnosti za ljudi naše starosti. To pomeni, da ko greš v penzijo, da lahko tam najdeš nek svoj interes. Je cenovno dosegljivo za vse, občina subvencionira te aktivnosti in je prijavljenih več kot 700 ljudi, kar je zelo veliko. Ti tečajji so polni, vse aktivnosti se izvajajo, kar je zelo dobro. Prvič, zato, da starejši lahko najdejo svoj interes. Drugič, da preživljajo kvalitetno svoj prosti čas in tretjič, se tudi prevajajo okolju življenja v domu. (Oseba F_3, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

Poleg tega rezultati kažejo, da medsebojna pomoč pri različnih opravilih ni zelo pogosta med stanovalci večstanovanjskih sosesk, vendar je vseeno prisotna. Približno tretjina anketirancev se je namreč strinjala, da si z drugimi pomagajo pri opravilih, kot sta prevoz in nakupovanje. Starejši se tudi zavedajo, da brez pomoči ne bodo mogli ostati v svojih stanovanjih, ki niso prilagojena:

Drugače pa bodo enostavno ti ljudje, ki so na vrhu, starejši, enostavno se morali preseliti v dom, sploh k živijo sami, recimo nimajo svojcem, ne, možnosti, svojci nimajo možnosti, da bi skrbeli za njih. Sosedska pomoč ponekod zelo dobro deluje, ponekod pa tudi ne, ane. Ker so tut drugi ljudje stari in ne morjo pomagat, ne. Tako da, vse to je nekako prepleteno in tukaj so te ovire, ne. (Oseba S-31_2, ženska, 65 let, soseska S-31, Maribor)

Starejši so omenili tudi, da njihovo počutje pogosto niha in da včasih potrebujejo pomoč, spet drugič pa se lahko odpravijo v zunanji prostor soseske sami:

Jaz ne vem kak bom jaz, jaz mam eno kronično bolezen, ki je povezana z gibanjem in mam slabe in dobre dneve, ne. Ob slabih dnevih rabim ograjo pa verjetno bi rabla tut pomoč, ne. Ob dobrih dnevih mi ni problema, ne. (Oseba G_3, ženska, 62 let, soseska Greenwich, Maribor)

Slika 7: Organizirana vsebina v javnem prostoru soseske Fužine v Ljubljani (foto: Ajda Šeme)

/.../ [V] našem bloku je par takih ljudi, ki nemorejo več hodit. Sama sem jaz mislila, da je moj sosed nad mano, da so ga že, al je umrl, al so ga odpeljali v dom. Zdaj sem prejšn tedn zvedla, da je še vedno tu. Ker se več nemore gibat pa ma ne vem kakšno pomoč, ker je pač blok je velikanski, ne, pa ravno ne hodim od soseda do soseda. (Oseba G_1, ženska, 69 let, soseska Greenwich, Maribor)

Rezultati še kažejo, da imajo pri druženju starejših pomembno vlogo naključna srečanja v zunanjem prostoru sosesk, zlasti pred vhodom v stanovanjsko stavbo in trgovino:

Ko greš iz trgovine, če srečaš nekoga, pa tut če ga ne tok zlo poznaš, tut rečeš par besed. Al pa se nasmeješ, se pozdravimo. (Oseba F_3, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

Predvsem pa se starejši zavedajo, da morajo za ohranjanje družabnih stikov zapustiti svoja stanovanja in se odpraviti ven, v javni prostor sosesk:

Če hočeš koga srečat morš it [iz stanovanja, op. av.]. (Oseba F_8, ženska, 67 let, soseska Fužine, Ljubljana)

Na vprašanje, s kom preživljajo čas v zunanjem prostoru soseske, so anketiranci odgovarjali zelo različno. Največ, skoraj polovica, jih je odgovorilo, da običajno preživljajo čas zunaj sami.

Slika 8: Naključno srečanje starejših stanovalcev pred trgovino v soseski S-23 v Mariboru (foto: Boštjan Kerbler)

Slika 9: Pogovor med stanovalcema v javnem prostoru večstanovanjske soseske Javornik na Ravnah na Koroškem (foto: Boštjan Kerbler)

Kot je navedla udeleženka fokusne skupine v soseski Gorica v Velenju, je to mogoče pripisati tudi dejstvu, da se s staranjem krog znancev, ki jih imajo starejši, vse bolj krči:

Mi pač smo že tok starejši, da niti nimamo takega velkega kroga prijateljev. No jest za sebe govorim. (Oseba GO_4, ženska, 73 let, soseska Gorica, Velenje)

Anketiranci pogosto preživljajo čas v javnem prostoru sosesk tudi s prijatelji ali znanci, ki ne stanujejo v isti večstanovanjski soseski, manj (le tretjina) pa se jih družijo s stanovalci iz soseske. Kot je povedal moški na fokusni skupini v Kranju, krogi prijateljev in znancev, s katerimi se družijo starejši stanovalci, ni stalen:

No, zdaj družili smo se, zdaj pa skoz manj, ker družba tista k je bla na začetku, je razpala. (Oseba P2_6, moški, 69 let, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

Nekateri pa tudi menijo, da je javni prostor večstanovanjskih sosesk bolj namenjen druženju najstarejših stanovalcev:

To je poj treba kšne takele vprašat k so 80, 90 stari k gun, kaj js vem, mi k smo še kukrtok agilni pa aktivni pa hodmo v naravo, pa kolesarmo, al pa se kam zapelemo, gremo v hribe, mi sigurn se ne bomo se tm družl ejga, mi gremo, kaj js vem,

tkole skupno gremo v hribe raj, nekam ke, se nauimo tlele /.../ (Oseba P2_3, moški, 72 let, Soseska Planina II, Kranj)

3.4 Navezanost na sosesko

Velik del anketirancev (več kot tri četrtine) je navezanih na svojo sosesko in imajo do okolja, v katerem živijo, pozitivna čustva (preglednica 4). Poleg tega jih je skoraj 84 odstotkov odgovorilo, da v zadnjih letih niso razmišljali o selitvi. To ponazarja tudi izjava iz fokusne skupine v soseski Planina v Kranju:

Tu je čist v redu, tu sem jaz zadovoljna in tudi ne razmišljam, da bi kam drugam šla, tako da je kar v redu. (Oseba P1-3_1, ženska, 73 let, soseska Planina I oziroma III, Kranj)

4 Sklep

V raziskavi smo obravnavali različne vidike javnega prostora v velikih večstanovanjskih soseskah, ki so pomembni za kakovostno bivanje starejših stanovalcev ter vključujejo fizične, socialne, čustvene, psihološke in kulturne dejavnike. Izkazalo se je, da so starejši zadovoljni z javnim prostorom v svojih soseskah in storitvami v njih, z vključenostjo v dejavnosti na prostem ter z odnosi, ki jih imajo in jih v javnem prostoru sosesk vzpostavljajo z drugimi stanovalci. Kljub pozitivnim ugotovitvam raziskava razkriva tudi področja, na katerih so prebivalci izrazili nezadovoljstvo, predvsem so to parkirišča in razpoložljivost kulturnih storitev v soseskah. Zadnje skupaj z drugimi rezultati kaže tudi pomanjkanje priložnosti za družbenje starejših z drugimi stanovalci, kar je eden od pomembnih vidikov kakovostnega bivanja. Mnenja starejših glede pogostnosti družbenih stikov s starejšimi stanovalci v javnem prostoru sosesk so sicer deljena, kar lahko delno pripišemo temu, da se s staranjem ti stiki zmanjšujejo. Vendar pa je pomembno, da razlogi za to, da se starejši stanovalci ne družijo, niso povezani z nedostopnimi javnimi prostori. To so pomembna spoznanja, ki jih je treba upoštevati pri prenovi velikih večstanovanjskih sosesk in prilagajanju njihovih javnih prostorov. Odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje, ali je javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk prilagojen potrebam starejših stanovalcev, je torej na podlagi teh ugotovitev le delno pritrđen. Zato smo v nadaljevanju oblikovali smernice in priporočila za prilagoditev javnih prostorov v velikih večstanovanjskih soseskah za potrebe starejših stanovalcev.

Ker je raziskava pokazala, da se starejši ljudje srečujejo z ovirami, je nujno, da je javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk brez ovir. Ustvarjanje takega okolja je še posebej pomembno, saj se starejši sčasoma prilagodijo tem oviram in spremenijo svoj življenjski slog (glej Kerbler idr., 2021). Zunanje prostore začnejo uporabljati redkeje, kadar pa jih, se omejijo na

Preglednica 4: Navezanost na sosesko (v odstotnih deležih)

	Sploh nisem navezan	Nisem navezan	Niti – niti	Sem navezan	Zelo sem navezan
Kako navezani ste na svojo sosesko?	2,5	8,5	13,5	51,2	24,2

Opomba: Neodgovorjena vprašanja (manjkajoče vrednosti) in odgovori »ne vem« niso vključeni.

območja, ki so dostopna. Zato mora biti javni prostor velikih večstanovanjskih sosesk brez grajenih ovir, kot so stopnice, pločniki morajo biti pri prehodih znižani na raven cestišča, na dostopnih poteh ne sme biti ovir, kot so korita za rože itd. Urejene morajo biti tudi ustrezne klančine, za uporabnike pripomočkov za hojo ali vozičkov morajo biti poti dovolj široke, parkirišča morajo biti urejena za gibalno ovirane. Javni prostori v soseskah morajo biti tudi varni. Zaradi tega na pločnikih ne sme biti parkiranih avtomobilov, pohodne površine morajo biti ravne in nepoškodovane ter redno vzdrževane, zagotoviti pa je treba tudi zadostno osvetljenost javnih prostorov ponoči, da se omogoči njihova večja uporaba, zlasti v hladnejših mesecih, ko so dnevi krajši. Poleg okolja brez ovir je treba v teh soseskah zagotoviti priročne možnosti (brezplačnega) prevoza na krajših razdaljah, ki omogočajo starejšim dostop do osnovnih storitev.

Posebno pozornost je treba nameniti površinam med večstanovanjskimi stavbami, saj so to glavni prostori za druženje starejših. Oblikovati jih je treba tako, da spodbujajo naključna srečanja med stanovalci in drugimi uporabniki prostora. To je še posebej pomembno, ker je za velik delež starejših to edina možnost za družbene stike. Taka srečanja lahko spodbujamo s prostorom, ki ponuja odprte poglede in dovolj možnosti za počitek, kjer lahko starejši sedejo, pri čemer morajo biti klopi ustrezno oblikovane, nepoškodovane in vzdrževane, omogočati pa morajo prijeten počitek. Nameščene morajo biti na mestih, ki nudijo v poletnem obdobju zaščito pred sončno pripeko. V ta prostor je treba ustrezno umestiti tudi mize, primerne za igre (na primer šah, namizni tenis itd.).

Pomembna ugotovitev raziskave je tudi, da starejši zelo pogosto nakupujejo, ker je še posebej spodbudno, saj spada nakupovanje med dejavnosti, ki prispeva k njihovi samostojnosti in neodvisnosti (Sidenvall idr. 2001). Poleg tega se ob tem srečujejo tudi z drugimi stanovalci. Kot je potrdila raziskava, se najpogosteje družijo pred vhodi v trgovine in tudi pred vhodi v večstanovanjske stavbe. Zato bi bilo treba posebno pozornost nameniti prilagoditvi in opremljenosti teh delov zunanjega javnega prostora, da bi se lahko starejši na njih zadrževali čim več časa in bili v stiku z drugimi. Na primer v njihovi bližini bi bilo treba namestiti klopi in jih ustrezno zaščititi pred vremenskimi vplivi. Glede na to, da se je izkazalo, da se starejši stanovalci pogosteje družijo s svojimi prijatelji in znanci, ki niso iz soseske, kot s sosedstvom, bi lahko ustrezno urejeni prostori pred vhodi v stavbe postali »zunanjí prostori za obiske«.

Kot je pokazala raziskava, je sprehajanje med starejšimi zelo priljubljena rekreativna dejavnost. Tudi raziskave iz tujine kažejo da je to zelo priljubljena dejavnost starejših, predvsem zaradi cenovne dostopnosti in preproste vključitve v dnevno rutino posameznika (glej Cunningham in Michael, 2004; Dawson idr., 2007; Liu idr., 2020). Zato je treba v stanovanjskih soseskah vzpostaviti čim več sprehajalnih poti in jih redno vzdrževati. Za še dodatno spodbujanje dejavnosti starejših se naj v javni prostor vključijo tudi naprave za fitnes z nizko obremenitvijo, ki omogočajo raztezanje in vaje za krepitev mišic. Tudi te naprave je treba po namestitvi redno vzdrževati.

Starejšim bi bilo treba omogočiti tudi sodelovanje pri odločitvah glede ureditve javnih površin v soseskah. Čeprav raziskave kažejo, da razumejo pomembnost svojega sodelovanja pri načrtovanju sosesk, so vseeno potrebne aktivne spodbude in strategije za povečanje njihovega sodelovanja. Predvsem bi morali imeti možnost, da prispevajo svoje zamisli, želje in potrebe k spremembam v svojih soseskah, poskrbeti pa bi bilo treba, da se njihov glas sliši.

Poleg tega je pomembno tudi informiranje starejših, saj so ti v času pospešene digitalizacije pri tem pogosto zapostavljeni. Zato je treba poleg informacij, ki so na voljo na spletnih straneh in družabnih omrežjih, obvestila (še vedno) objavljati tudi v tiskani obliki na lahko dostopnih oglasnih deskah, na katerih bi morale biti na razumljiv način zapisane informacije o dogodkih v soseski. Ta obvestila je treba tudi redno posodabljeni. Glede na to, da starejši pogosto nakupujejo in se srečujejo z drugimi stanovalci pred trgovino ali pred vhodi v večstanovanjske stavbe, bi morali prav ti prostori postati kraji za informiranje starejših stanovalcev.

Eno najpomembnejših priporočil je, da se na javnih površinah v velikih večstanovanjskih soseskah zagotovijo organizirane, vodene vsebine, ki bi privabile k sodelovanju starejše stanovalce in druge. To bi spodbudilo druženje in navezovanje stikov, zlasti med tistimi starejšimi, ki se manj časa zadržujejo na prostem, še posebej če jim to onemogoča neobstoje dvigal v večstanovanjskih stavbah, zaradi česar so bolj izpostavljeni družbeni izključenosti. Široko udeležbo pri izvajanju vsebin je mogoče zagotoviti tako, da pri njihovi pripravi in izvedbi sodelujejo tudi starejši stanovalci. Pri izvajanju mora biti tudi omogočeno, da so udeleženci zaščiteni pred vremenskimi vplivi (pripeka, dež, mraz itd.).

To je le nekaj splošnih smernic in priporočil za prilagoditev javnih prostorov v velikih večstanovanjskih soseskah. Treba pa je upoštevati, da ima vsaka soseska svoje posebnosti. Zato je treba pri prenovah temeljito proučiti posebne značilnosti vsake soseske in upoštevati potrebe starejših stanovalcev v vsaki posamezni skupnosti.

.....
Ajda Šeme, mlada raziskovalka
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
E-pošta: ajda.seme@uirsi.si

Dr. Richard Sendi, znanstveni svetnik
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
E-pošta: richard.sendi@uirsi.si

Izr. prof. dr. Maša Filipovič Hrast, višja znanstvena sodelavka
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
E-mail: masa.filipovic@fdv.uni-lj.si

Miriam Hurtado Monarres, samostojna strokovna sodelavka
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
E-pošta: miriamhm@uirsi.si

Izr. prof. dr. Boštjan Kerbler, strokovno-raziskovalni svetnik
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
E-pošta: bostjan.kerbler@uirsi.si

Zahvala

Ugotovitve, predstavljene v tem članku, so rezultat triletnega projekta *Javni prostor za potrebe starejših v velikih stanovanjskih soseskah v Sloveniji*, ki je trajal od leta 2020 do leta 2023 ter ga je finančno podprla Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (šifra projekta J5-2568).

Viri in literatura

Al-hagla, K. (2008): Towards a sustainable neighbourhood: The role of open spaces. *International Journal of Architectural Research*, 2(2), str. 162–177.

Altuğ Turan, İ., in Malkoç True, E. (2023): The perception of public space of the elderly after social isolation and its effect on health. *Ain Shams Engineering Journal*, 14(3), str. 101884.

Atkinson, R. (2003): Domestication by cappuccino or a revenge on urban space? Control and empowerment in the management of public spaces. *Urban Studies*, 40(9), str. 1829–1843.

Baker, P. M., in Prince, M. J. (1991): Supportive Housing Preferences Among the Elderly. *Journal of Housing For the Elderly*, 7(1), str. 5–24. https://doi.org/10.1300/J081V07N01_02.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T., in Tiesdell, S. (2005): *Public places – urban spaces: The dimensions of urban design*. Oxford, Architectural press.

Cunningham, G. O., in Michael, Y. L. (2004): Concepts guiding the study of the impact of the built environment on physical activity for older adults: A review of the literature. *American Journal of Health Promotion*, 18(6), str. 435–443.

Dawson, J., Hillsdon, M., Boller, I., in Foster, C. (2007): Perceived barriers to walking in the neighborhood environment: A survey of middle-aged and older adults. *Journal of Aging and Physical Activity*, 15(3), str. 318–335.

De Jong, P., Rouwendal, J., Van Hattum, P., in Brouwer, A. (2012): *Housing preferences of an ageing population: Investigation in the diversity among Dutch older adults*. Tilburg, Netspar.

Dimitrovska Andrews, K., Sendi, R., Jarc, D., Cotič, B., Pichler-Milanović, N., Černič Mali, B., idr. (1999): *Kriteriji in metode kompleksne prenove velikih sosesk: mednarodne primerjave in izhodišča za Slovenijo. 3. faza, Revitalizacijsko ogrodje kompleksne prenove stanovanjskih sosesk*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Engel, B. (2006): Public space in the blue cities in Russia. *Progress in Planning*, 66(3), str. 147–239.

Evropska komisija (2022): *Population structure and ageing*. Dostopno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing (sneto 6. 6. 2023).

Geodetska uprava Republike Slovenije (2023): *Kataster nepremičnin*. Dostopno na: <https://www.e-prostor.gov.si> (sneto 23. 5. 2023).

Gitlin, L. N. (2003): Conducting Research on Home Environments: Lessons Learned and New Directions. *The Gerontologist*, 43(5), str. 628–637.

Gurney, C. M. (1997): »... Half of me was satisfied«: Making sense of home through episodic ethnographies. *Womans's International Forum*, 20(3), str. 373–386.

Hirt, S. (2014): The post-public city: Experiences from post-socialist Europe. V: Stuart, J., in Wilson, M. (ur.): *Globalizing architecture: Flows and disruptions*, str. 123–129. Miami Beach, ACSA Annual Meeting Proceedings.

Hirt, S., in Kovachev, A. (2006): The changing spatial structure of post-socialist Sofia. V: Tsenkova, S., in Nedović-Budić, Z. (ur.): *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe: Space, Institutions and Policy*, Contributions to Economics, str. 113–130. New York, Physica-Verlag Heidelberg.

Kerbler, B., Filipovič Hrast, M., in Sendi, R. (2021): *Bivanje v starosti*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Krstić, I. (2018): The housing policy in Yugoslavia. V: Knežević, V., in Miletić, M. (ur.): *We have built cities for you: On the contradictions of Yugoslav socialism*, str. 137–153. Beograd, Center CZKD – Center for Cultural Decontamination.

Liu, Z., Kemperman, A., in Timmermans, H. (2020): Correlates of older adults' walking trip duration. *Journal of Transport & Health*, 18, str. 100889.

Madanipour, A. (2004): Marginal public spaces in European cities. *Journal of Urban Design*, 9(3), str. 267–286.

Maisel, J. L., Smith, E., in Steinfeld, E. (2008): *Increasing Home Access: Designing for Visitability*. Washington, AARP Public Policy Institute.

Malešič, M. (2014): Delavsko stanovanjsko vprašanje v slovenski moder-nistični arhitekturi. *Mesta, razredi, umetnost*, 50(9), str. 104–121.

Mandič, S. (2015): Stanovanjske razmere in mobilnost starejšega prebivalstva: Slovenija v primerjalni perspektivi. V: Majcen, B. (ur.): *Značilnosti starejšega prebivalstva v Sloveniji – prvi rezultati raziskave SHARE*, str. 183–195. Ljubljana, Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Mantey, D., in Kępkowicz, A. (2018): Types of public spaces: The Polish contribution to the discussion of suburban public space. *The Professional Geographer*, 70(4), str. 633–654.

Monclús, J., in Díez Medina, C. (2016): Modernist housing estates in European cities of the Western and Eastern Blocs. *Planning Perspectives*, 31(4), str. 533–562.

Nagode, M., Lebar, L., in Kovač, N. (2014): *Pregled izvajanja socialne oskrbe na domu po evropskih državah s poudarkom na ocenjevanju potreb uporabnikov: končno poročilo*. Ljubljana, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Nagode, M., Lebar, L., Ramović, S., Vidrih, N., in Kobal Tomc, B. (2018): *Izvajanje pomoči na domu: analiza stanja v letu 2017: končno poročilo*. Ljubljana, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Power, A. (1997): *Estates on the edge: The social consequences of mass housing in Northern Europe*. New York, St. Martin's Press.

Sendi, R. (2017): Lastništvo stanovanj v Sloveniji: iskanje alternativne teorije o njegovi čezmerni rasti. *Urbani izziv*, 28(1), str. 55–66.

Sidenvall, B., Nydahl, M., in Fjellström, C. (2001): Managing food shopping and cooking: The experiences of older Swedish women. *Ageing & Society*, 21(2), str. 151–168.

Tuvikene, T. (2019): Between community and private ownership in centrally planned residential space: Governing parking in socialist housing estates. V: Hess, D. B., in Tammaru, T. (ur.): *Housing estates in the Baltic countries: The legacy of central planning in Estonia, Latvia and Lithuania*, str. 321–336. Cham, Springer International Publishing.

Tuvikene, T., Sgibnev, W., Zupan, D., Jovanović, D., in Neugebauer, C. S. (2020): Post-socialist infrastructuring. *Area*, 52(3), str. 575–582.

Svetovna zdravstvena organizacija (2018): *Percentage of older people aged 60 or over living in rural and urban areas*. Dostopno na: <https://www.who.int/data/maternal-newborn-child-adolescent-ageing/indicator-explorer-new/mca/percentage-of-older-people-aged-60-or-over-living-in-rural-and-urban-areas> (sneto 6. 6. 2023).